

Kansalaisnäkökulma ja pienten rutiinien valta

Verovirkailijoiden liitto järjesti keväällä 2001 opinto- ja järjestöpäivät Jyväskylässä. Kyseessä ei ollut mikään mullistava mediatapahtuma, mutta siitä huolimatta liitto järjesti verohallinnon asioita käsittelevän tiedotustilaisuuden. Kutsussa liitto neuvoi toimittajia asettumaan kansalaisen asemaan ehdotamalla, että nämä voisivat kysyä verohallituksen johdolta ja henkilöstön edustajilta kansalaisia kiinnostavia kysymyksiä. Esimerkiksi: kärsiikö verovelvollisten oikeusturva liian vähäisistä henkilöstöresursseista?

Miten liiton ehdottaman kansalaisnäkökulman kävi infosta tehdyissä uutisissa? Helsingin Sanomat sivuutti omassa pääuutisessaan kansalaisnäkökulman ja keskittyi hallintoon: ”Pääjohtaja Tammi: Veroehdotusten käsittely on aloitettava aikaisemmin”. Uutisen alle taitetun pienemmän jutun otsikossa lehti kertoi: ”Veroehdotus jää usein oikaisematta”.

Keskisuomalainen päätyi toisenlaiseen ratkaisuun. Jo otsikko kertoi jutun epätavallisen juonen: ”Mies yleisönosastolta tapasi verojohtajan”. Itse jutussa mies pääsi esittämään omia kysymyksiä, joista yksi kuului: Paljonko veromenettelyssä on mukana ihmisiä?

Molemmissa jutuissa kansalaisnäkökulmalle kävi heikommin kuin olin odottanut. Uutisina esimerkit ovat kohtuullisen tyypillisiä. Ne kielivät siitä, että journalismi ei osaa suhtautua kansalaisiin yhtä luontevasti kuin virallisiin asiantuntijoihin. Journalistien luottamuspuola tavallisia kansalaisia kohtaan vakavien uutisten lähteinä tulee esiin juttujen kielellisissä valinnoissa.

Helsingin Sanomien juttua voi nimittää hallintouutiseksi. Sen keskeinen toimija on Jukka Tammi, jota kuvataan asemana avulla: pääuutisessa puhuu asiantuntija, joka *ehdottaa, toteaa, uskoo ja sanoo*. Referointiverbit eivät haasta Tammea, vaan ne korostavat jutun lähteen ja aiheen virallisuutta.

Verotusprosessia uutinen tarkastelee verohallinnon näkökulmasta, sillä veroehdotusten käsittelyn aikatauluilla ja oikaisujen määrällä on merkitystä nimenomaan verovirkailijoiden työlle. Hallinnolle tyypillistä virkamieskieltä

toistaen uutisessa puhutaan *asiakkaista, verovelvollisista, veroehdotusmenettelystä, tulonmuodostuksesta ja vähennyshakukäytännöstä*.

Keskisuomalaisen juttu ei ole hallintouutinen vaan tapahtumakuvaus. Siitä käy ilmi, missä tilaisuudessa ollaan ja mitä siellä tapahtuu. Tässä uutisessa esimerkiksi kahvitellaan, mitä ei normaaliuutisessa tapahdu.

Vaikka kansalainen on jutun päähenkilö, uutisessa ei juuri luoteta hänen asiantuntemukseensa. Jo otsikossa tuodaan esiin, että infoon osallistunut kansalainen on *mies yleisönosastolta*. Jutussa hän on *Mauno Voutilainen* tai yksinkertaisesti vain *Mauno*. Hän tekee uutisen perusteella erilaisia asioita kuin verohallinnon edustajat: *hän ottaa pullon Coca-Colaa, istahtaa, kiinnostuu, kysyy, kiittelee, epäilee, haukkuu, heittäytyy ja häntä kummasuttaa*.

Uutisessa käytetyt muut ilmaukset luovat vaikutelman, että hän ei ole kovin pätevä puhumaan verotuksesta. Hän vaikuttaa ailahtelevalta ("heittäytyy kiltiksi") ja tunteellisesti asioihin reagoivalta henkilöltä ("oikeastaan hän tykkää verottajasta kovasti"). Samaan aikaan, kun verojohtaja *jatkaa* ja verovirkailijoiden liiton puheenjohtaja *vastaa*, tavallista kansalaista *huolettaa* ja *naurattaa*.

Moniäänisessä jutussa on aineksia keskustelevuudelle, mutta kansalainen ei silti pääse tasavertaiseksi keskustelijaksi. Satunnaisen infovieraan asemaa uutisessa heikentävät myös hänen aikaisemmat tekonsa. Uutisessa kerrotaan, kuinka *yleisönosastojen kestonimi* viimeksi torstaina haukkui lehdessä *hallituksen todella köyhää köyhyyspakettia ja vaati köyhille lisää rahaa ja armoa*.

Tällä tavoin juttu ja sen aihe menettävät painoarvoa, mistä voi lukea merkkejä myös Keskisuomalaisen lukijaraadin arvioissa. Sen jäsenistä yksi piti sitä arvioitavien sivujen kiinnostavimpana ja kaksi lehden turhimpana: "luulisi Suomessa tapahtuvan tärkeämpääkin."

Kansalaisnäkökulman mureneminen ja asiantuntijavallan vahvistaminen eivät ole epätavallisia sattumuksia uutisissa. Niissä usko virkamieheen ja epäily kansalaisen sanottavan merkityksellisyydestä syntyvät pienistä ja rutii-ninomaisista ratkaisuista. Kielelliset ja sisällölliset valinnat, kuten referointiverbit sekä tilaisuuden kulun kuvaamisen tyylit kertovat, miten uutisissa suhtaudutaan verojohtajaan ja mieheen yleisönosastolta.

Näillä vähäpätöisiltä vaikuttavilla toimintatavoilla on myös laajempaa merkitystä: ne muokkaavat sitä, millaisen juttutyypin muottiin asiat tulevat puetuksi. Se taas ohjaa meitä lukijoina siinä, kuinka vakavasti suhtaudumme juttuihin ja niiden lähteisiin.

Kansalaisnäkökulmalle olisi käynyt jutuissa paremmin, jos keskiöön nostettu virkamies olisi joutunut puhumaan verotuksesta enemmän kansalaisen

kannalta ja hänelle ymmärrettävin sanoin. Kansalaisen näkökulma olisi voinut pärjätä paremmin, jos julkisen huomion kohteeksi nostettu mies olisi kuvattu vakavasti otettavana verotuksen kansalaispuolen edustajana. Tällöin tärkeää ei olisi ollut, millaiselta persoonalta hän vaikuttaa vaan mitä hän haluaa sanoa.

FT Jaana Hujanen on Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen tutkija.